

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-4>

**АСИМЕТРИЯ ЭФФЕКТИВ СИНЕРГИЗМУ
В ЭКСПОРТНО-ИМПОРТНОЙ ДИЯЛЬНОСТИ**

**ASYMMETRY OF SYNERGISM' EFFECTS
IN EXPORT-IMPORT ACTIVITIES**

Хитра О. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова
м. Хмельницький, Україна*

Olena Khytra

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department
of Public Management and Administration
The Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University
of Management and Law
Khmelnytskyi, Ukraine*

Ефекти синергізму в зовнішньоекономічній діяльності (ЗЕД) означають стрибкоподібне підвищення ефективності діяльності підприємства, досягнуте завдяки інтеграції до його господарської системи певної сукупності зовнішньоекономічних операцій, що являє собою нову просторово-часову комбінацію у застосуванні наявних факторів виробництва, спрямованих на досягнення нових стратегічних цілей і тактичних завдань. Ефекти синергізму вважаються симетричними, оскільки не лише прискорюють освоєння нових стратегічних зон господарювання (СЗГ) без значних інвестицій, але й чинять зворотний вплив на витрати з розвитку частково освоєних СЗГ [1]. Незважаючи на це, в експортно-імпортній діяльності часто мають місце прояви асиметрії синергізму, обумовлені як об'єктивними, так і суб'єктивними причинами.

Передусім слід зазначити, що міжнародне бізнес-середовище є досить асиметричним, що знаходить вияв у відсутності структурної рівноваги глобальної економічної системи та непропорційному розвитку її підсистем. Під асиметрією глобального економічного розвитку вчені розуміють такий стан розвитку світового господарства, якому властиве порушення порядку певних соціально-економічних явищ та процесів, відсутність упорядкованості елементів економічної сфери та непропорційний розподіл фінансових, інформаційних, людських потоків у просторово-часовому вимірі [2, с. 18–19].

Загальновідомим є поняття асиметрії інформації: ринкова інформація розподіляється нерівномірно, через що частина учасників ринку володіє такою інформацією, якою не володіють інші, та отримує за це відповідну ренту. Інформаційні асиметрії та дисперсія цін є об'єктивним результатом функціонування ринку; це явище ще називають індикатором «провалу» ринку, який ринкові механізми нездатні ліквідувати в принципі [3, с. 51; 4, с. 143].

Першопричиною багатьох проявів асиметрії є той факт, що експортно-імпорتنі операції здійснюються в умовах одночасного впливу різноспрямованих сил: «тиск щодо глобалізації» чинять фактори лібералізації торгівлі, розвитку комунікаційних технологій, мобільності капіталів і робочої сили; «тиск щодо локалізації» здійснюють відмінності в інфраструктурі, уподобаннях споживачів, каналах розподілу. Своєрідним компромісом стає процес глокалізації, що передбачає наявність паралельних тенденцій до уніфікації та диференціації і тим самим інтегрує рівні глобального (хаотичного) і локального (упорядкованого) [5].

Асиметрія є наслідком протекціоністських заходів держави, які вона впроваджує з метою захисту вітчизняного ринку від іноземної конкуренції. Так, до цінової асиметрії веде застосування мита – податку, який впливає на рівень цін, показники споживання продукції, розмір надходжень до бюджету, співвідношення валютних доходів та витрат, умови доступу національних товарів на зарубіжні ринки. Певну асиметричність у структурі імпорتنих товарів зумовлює принцип «ескалації мита», згідно з яким ставки мита змінюються залежно від ступеня обробки товару (або його «квазіенергетичної

цінності»), а також застосування тарифної квоти – змінного мита, що реагує на обсяги ввезеного товару. Ще більш асиметричним виглядає вплив на показники торгівлі заходів нетарифного регулювання (введення квот, режиму ліцензування, технічних бар'єрів, укладання угод про «добровільне» обмеження експорту тощо). З одного боку, всі ці заходи покликані утримувати вітчизняний ринок у межах т. зв. «ентропійного коридору» (аналогом ентропії тут вважаються надто високі обсяги імпорту), а з іншого – це може призвести до закритості економіки і неможливості синхронізації темпів її розвитку з глобальними (євроінтеграційними) тенденціями.

На окрему увагу заслуговує застосування субсидій для стимулювання експорту, що водночас переслідує ціль побічної дискримінації імпорту. У цьому разі на відновлення симетрії ефектів синергізму спрацьовує компенсаційне мито, що застосовується державою-імпортером з метою нейтралізації впливу наданих субсидій. У свою чергу, субсидії часто провокують експортерів на встановлення демпінгових цін з метою завоювання зарубіжного ринку. У цьому випадку відновлення симетричності відбувається шляхом застосування високих ставок антидемпінгового мита. Загалом, усуненню асиметрії відносин може сприяти переорієнтація державної політики в напрямку вільної торгівлі.

На макрорівні найбільш яскравим проявом асиметрії можна вважати сальдо зовнішньоторгового балансу, що ще з часів меркантилістів трактується як позитивне (активний баланс) або негативне (пасивний баланс). Така асиметрія, у свою чергу, відображає характер зовнішньоекономічної політики держави та рівень її зовнішньоекономічного потенціалу. Звісно, повністю відмовитись від імпорту держави не можуть, адже такий підхід буде суперечити принципам міжнародного поділу праці і вестиме країну до моделі автаркії. Відтак, для відновлення симетрії потрібно розмежувати імпорт на «виправданий (критичний)» і такий, що може бути вигідно замінений вітчизняною продукцією.

Зовнішньоекономічний потенціал кожного підприємства завжди можна вважати асиметричною величиною хоча б тому, що в ньому наявні як сильні сторони, які спонукають до пошуку нестандартних

рішень та сміливого впровадження інновацій, так і слабкі ланки, що змушують звужувати експортну експансію, поступатися конкурентам. Через помилкові рішення підприємства часто обирають ринки, потенціал яких не збігається з їх власним потенціалом, або ж контрагентів, які не відповідають очікуванням щодо взаємодоповнення економічних потенціалів. Наприклад, помилкою може стати вибір глобальної стратегії у галузі, що потребує багатонаціонального підходу у зв'язку з наявністю суттєвих економічних або соціально-культурних особливостей ведення бізнесу.

«Валютна асиметрія» виникає через те, що в експортно-імпортній діяльності застосовуються різні валюти. Так, у договорі купівлі-продажу валюта ціни може не збігатися з валютою платежу, що потребує здійснення перерахунку відповідно до валютного курсу. Відновленням симетрії у цьому випадку слід вважати внесення до зовнішньоекономічних контрактів валютних застережень, які захищають зацікавлені сторони від валютних ризиків. Зокрема, у разі застереження з двосторонньою спрямованістю коригування платежу здійснюється як від зниження курсу валюти, так і від його зростання.

З ціновою асиметрією пов'язане явище множинності цін, коли на ринку в межах однієї стадії обігу на той самий товар діє низка різних за рівнем цін. Детермінуючими чинниками такої асиметрії є тарифні і нетарифні бар'єри, конкуренція, місткість ринку, застосування трансферного ціноутворення. «Цінові флуктуації», безперечно, розхитують ринок, але водночас виводять амплітуду цих коливань на певний орієнтир – світову ціну (атрактор), яка, у свою чергу, відтворює точку співвідношення світового попиту і світової пропозиції. А отже, ця асиметричність свідчить про те, наскільки поточний стан системи близький до рівноваги або ж, навпаки, вона наближається до «біфуркаційного переходу».

Певну асиметрію до торговельних відносин може привнести залучення посередників. З одного боку, посередники полегшують процес укладання зовнішньоекономічних угод, але, з іншого боку, це зумовлює підвищення їх вартості. До того ж, збільшується відстань між виробниками і споживачами продукції, експортери позбавляються безпосередніх точок контакту з ринком.

Асиметричність міжнародних торгів (тендерів) може проявлятися у тому, що один покупець оголошує конкурс, в якому може взяти участь велике коло потенційних продавців. Це означає, що певна кількість продавців витратитиме зайві зусилля на подання оферти, тоді як виграє тендер лише один учасник. Водночас, слід зауважити, що кількісна асиметрія у цьому випадку може бути виправдана відновленням симетричності у співвідношенні «якість – ціна – терміни» (саме ці критерії зазвичай є визначальними для вибору переможця, і вони слугують своєрідним «атрактором», який «притягує» всіх учасників та змушує їх орієнтуватися на показники лідера галузі). Також для участі в тендерах учасники часто об'єднуються у консорціуми, що, знову ж таки, можна розглядати як спосіб відновлення симетрії у задіяних потенціалах та очікуваних доходах.

Безумовно, асиметричність глобалізації веде до ряду негативних наслідків: спостерігається асинхронність розвитку економік різних країн; нееквівалентний обмін між центром і периферією зумовлює втягування останньої до пастки сировинної спеціалізації у світовому поділі праці і зовнішньої заборгованості.

Водночас економічна асиметрія є джерелом розвитку глобальної економіки та її переходу від одного якісного стану до іншого. Тому завдяки асиметриям, які виникають у процесі глобальних трансформацій, в підсумку можна забезпечувати оптимальні умови функціонування усіх соціально-економічних та суспільно-політичних систем [6, с. 35–36]. Розглянуті прояви асиметрії, з одного боку, зменшують розмір потенційного синергізму, оскільки пов'язані з нерівномірністю розподілу вигод і ризиків між партнерами, провокуючи тим самим флуктуаційні відхилення від обраного курсу співпраці. Але, разом з тим, надто правильна симетрія, надмірна синхронізованість, цілісність системи взаємодії і непохитність налагоджених торговельних зв'язків гальмує подальший розвиток ЗЕД, тоді як асиметрія спонукає до пошуку більш ефективних варіантів співробітництва у наявному економічному середовищі або змушує підприємства ініціювати кардинальні зміни самого середовища.

Література:

1. Князева Н.О., Кіслова І.М. Метод оцінки ефекту синергізму при формуванні стратегічних зон господарювання підприємства. *Науковий вісник*. Одеса, 2009. № 16 (94). С. 3–9.
2. Запужляк В.З., Герман Л.Т. Асиметрії глобального економічного розвитку. *Економічний аналіз*. 2014. Т. 18. № 3. С. 16–25.
3. Магдич А.С., Лимонова Е.М. Асиметрія інформації: сфери виникнення та ефекти. *Нобелівський вісник*. 2019. № 1 (12). С. 50–56.
4. Маниліч М.І. Основні передумови для подолання проявів асиметрії на фінансовому ринку. *Економіка: реалії часу*. 2015. № 5. С. 142–148.
5. Домбровський О.Г. Глобалізація vs глокалізація в альтернативах символічного універсуму. *Стратегія розвитку України. Економіка, соціологія, право*. 2012. № 1. С. 84–89.
6. Василевська Г. Теоретичні підходи до визначення асиметрії фіскального простору держави. *Світ фінансів*. 2020. Вип. 3 (64). С. 29–39.